

BOŽENA NĚMCOVÁ V POLNÉ

V letošním roce si připomínáme 160. výročí příchodu Boženy Němcové do Polné.

O jejím pobytu v našem městě píše ve svém článku "Božena Němcová na Vysočině", uveřejněném v časopise Naše rodina č. 47/1973, spisovatelka Nina Svobodová. Ke vzpomínce na Boženu Němcovou ji zřejmě inspirovala návštěva u přítelkyně paní Marie Koudelkové v Polné v létě roku 1969, kdy s ní místní organizace Čs. strany lidové uspořádala hojně navštívenou besedu.

Je v Čechách město jasného jména a rušných dějin, zasazené do poklidné i lehce teskné krásy Vysočiny. Jeho ulice klesají a opět stoupají v rytmu zvlněného kraje a ve vodách rozlehlého rybníka zrcadlí se zdi středověkého hradu.

Je to Polná, ve všech dobách výrazně česká. A zvláště devatenácté století tam kvetlo jarem národů.

Do toho města přichází koncem listopadu 1840 respicient finanční stráže Josef Němec s rodinou. Vysoký, temnovlasý muž v úřednické uniformě je rozhodný vlastenec, kdysi přímo ze studentských lavic násilně odvedený k vojsku. Ihned se včlení do kruhu vlastenců, kteří se scházejí ve vinárně kupce Antonína Pittnera, horlivého pracovníka na poli českého snažení kulturního i sociálního.

Mimořádně krásná, dvacetiletá paní B. Němcová, seznamuje se v polenské společnosti brzy s lidmi, kteří jsou obětavými spolupracovníky nadšeného a čínorodého Pittnera. Jsou to hlavně kupec Sadil, děkan Sluga a dva členové

rodiny Kuhnovy.

Starší z nich, v té době již osmapadesátiletý Josef František Kuhn, učitel na polenské škole, je vynikající varhaník a hudební skladatel, druhý je velmi kultivovaný kněz Josef Tapin Kuhn. Hudebník věnuje krásné paní Betty svou skladbu - houslovou árii, zpěvnou a líbeznou, v níž jako by se odráželo kouzlo míst, která Němcová měla zvláště ráda - břehy rozlehlého rybníka i empírovou lavičku na hradním parkáně s výhledem do kraje. Josef Tapin Kuhn má opět bohatou knihovnu, z níž čtenářce, zanícené pro Goetha, Heina a stěžejní díla německé literatury, ochotně dává k dispozici své knižní poklady.

Jednoho dne však přinese pozorný znalec písemnictví knihu českou. Stalo se to koncem února 1841 a ta kniha byla "Alhambra", dílo amerického klasika Washingtona Irvinga, přeložené do češtiny J. Malým.

Krásná paní sáhla po knize s rozpaký. V té době se ji český jazyk nezdál dost schopný k vyjádření myšlenkového světa tak, jak se s ním setkávala u německých spisovatelů. O tom, jak se tehdy dívala na českou knihu, zmiňuje se teprve o deset let později, v dopise přítelkyni Veronice Vrbíkové, kde píše: "znává, že měla velké zalíbení v německých knihách "a to české čtení a ta česká řeč zdály se mně tuze sprosté".

Přece však "Alhambru" přijala, přečetla a žádala o další knihy. Josef Tapin Kuhn rád půjčoval. "Musejník", "Květy", "Českou včelu" a samozřejmě

spisy Josefa Kajetána Tyla. Při četbě "Posledního Čecha" rozhořela se mladá žena neuhasitelným plamenem bytostného češství. Přibližně v téže době, v březnu 1841, dostává zprávu o úmrtí své babičky. Té nezapomenutelné ochránčyně dětství, ženy, jež byla zdrojem i tlumočitelkou čisté lidové moudrosti.

Vzpomínka na babičku utvrdila i lásku k jazyku, jímž babička mluvivala. A setkání s Tylem, který na přelomu let 1841 až 1842 navštívil Pittnera, dovrší přerod paní Betty v Boženu Němcovou - v jednu z nejryzejších a nejpřednějších spisovatelek devatenáctého století.

Paní Božena sice ještě se prochází v romantickém zasnění s kyticí v ruce a s lužními květy ve vlasech po břehu rybníka "Peklo", ale také s uspokojením sleduje divadelní ruch, v Polné zvláště živý. Vždyť tam se hrálo divadlo již od konce 18. století, kdy polenský nadšenec, truhlář Karel Höschl, vypravil v prosinci 1798 ve své režii Schillerovy "Loupežníky". Hrál se tehdy německy, protože Thámův překlad nebyl po ruce, ale od roku 1808 hraje se již převážně česky, hlavně zásluhou soukeníka Petra Pokorného a jeho bratra Josefa, městského písaře a překladatele divadelních her.

A je zde ještě další živý zájem, který se později promění v nejednu tvůrčí inspiraci. Paní Božena doprovází nyní častěji manžela na služebních pochůzkách vesnicemi. Seznamuje se s lidovými zvyky a je tak okouzlena kroji, s nimiž se setká při příležitosti vesnické svatby v obci Kamenné, že později v

Praze, když paní z české společnosti mají se objevit na merendě v národních krojích, požádá Pittnera, aby jí obstaral polenský kroj.

Snadno si představíme, že na té únorové merendě r. 1845 Božena Němcová skutečně oslnila Prahu. Nejen půvabem své osobnosti, ale i čistou krásou originálního kroje.

Polenský pobyt Boženy Němcové nebyl dlouhý - a přece ty necelé dva roky znamenaly velmi mnoho pro utváření jejího dalšího života. Daly jí první četbu české knihy, první setkání s Tylem, první horoucí přiznání k češství a rozhodnutí sloužit národu tvůrčí prací.

Ti, kdo putují na památný vyšehradský hřbitov, aby uctili památku autorky nezapomenutelné "Babičky", většinou si málokdy povšimnou prostého hrobu těsně u vchodu na hřbitov. I tam by se měli zastavit. Odpočívá v něm totiž Josef Tapin Kuhn. Ušlechtilý vlastenec z Vysočiny. Ten, který první probudil v Boženě Němcové lásku k české knize.

NINA SVOBODOVÁ

Nina Svobodová, nar. r. 1902 v Praze. Česká prozaička a dramatička, autorka nábožensky laděných próz a dramát (Duše fresek, Poutník čtyř světů, Světelný mrak). V roce 1950 odsouzena v inscenovaném procesu a v sedmi různých věznicích strávila 16 a půl roku. Rukopisy z vězení byly zničeny cenzurou. Zemřela v Praze r. 1988.

Prameny:

Čs. biografický slovník, Academia Praha 1992

Časopis Naše rodina č. 47 / 1973

Týdeník Hlas č. 51 - 52 / 1999

(připravila Zdeňka Skočdopolová)

Milan Šup

HISTORIE POLNÉ VE VOLEBNÍCH VÝSLEDČÍCH

Výsledky posledních voleb máme díky médiím stále v živé paměti. Mandáty jednotlivým stranám byly rozděleny, zvolení poslanci zasedli do parlamentních lavic, obecní zastupitelé zaujali svá místa na radnicích. Instituce zabývající se výzkumem veřejného mínění začínají sbírat nové informace o oblíbenosti právě zvolených a jejich udržitelnosti ve volbách příštích. Ze zapomenutých billboardů a pohozených letáků k nám ještě nějaký čas po skončení voleb vzhlíží ti, kterým se žádoucí přízně voličů nedostalo.

Zastavme se dnes u výsledků voleb, které mají své místo již jen v historii. Začneme "bouřlivým rokem 1848", ve kterém revoluční hnutí proti feudálním pořádkům vzešlo z únorové Paříže, zasáhlo většinu zemí západní, jižní a střední Evropy, a našlo svou odezvu v tehdejší Polně. O revolučním roce 1848 v Polně bylo pojednáno v Polensku č. 1/1998. Přestože revoluce z let 1848 - 1849 skončila neúspěšně, opětným zavedením absolutismu, nebylo toto období jednoznačně regresivní. Oktrojovaná říšská ústava a obecní zařízení z roku 1849 poskytovaly mimo jiné i prostor pro správní osamostatnění obcí.

V Polně došlo k jeho naplnění 23. července 1850, kdy se za přítomnosti okresního komisaře z Německého Brodu uskutečnily obecní volby. Zvolen byl čtyřřadavcovitý obecní výbor a

dvanáct náhradníků. Výkonným orgánem byla zvolena pětičlenná obecní rada v čele se starostou (měšťanostou) lékárníkem Vojtěchem Siesem a polenskými měšťany - obecními radními Vincencem Losenickým, Edmundem Sadilem, Antonínem Pittnerem a Janem Culkou.

Po pádu Bachova absolutismu a vydání Říjnového diplomu (20. 10. 1860), jímž se císař František Josef navždy zřekl absolutní formy vlády, byla obnovena instituce zákonodárných zemských sněmů i říšské rady. Úpravu doznala i obecní správa a v roce 1861 se v Polně opět volilo. Starostou byl zvolen mydlářský mistr Adolf Varhánek, obecními radními byli zvoleni Karel Novotný, obuvnický mistr Ludvík Klusáček, kupec Antonín Pittner a rolník František Sedlák.

Do zemského parlamentu se volilo v německobrodském divadle. O tom, jaký význam Polenští volbám tehdy přikládali, svědčí záznam pamětníka, že „... okolo padesáti povozů přeplněných voličů k té volbě se dostavilo ... „ (Zde se vnučuje otázka, kolik dnešních voličů by vážilo cestu do Brodu, byť v pohodlných autobusech). Zvolen byl polenský občan Ligor Sadil, vrchnostenský úředník na odpočinku, kterého po jeho smrti za města Polnou, Německý Brod a Humpolec zastupoval v roce 1867 zvolený polenský notář Antonín Schmidt.

Významnou roli měli ve městě v časech Rakousko-Uherské monarchie starostové. Připomeňme si jejich jména

i v souvislosti s jejich některými aktivitami, kterými se zapsali do historie města. Byl to především kupec Antonín Pittner, který tuto funkci zastával v letech 1865 - 1888, český vlastenec z doby národního obrození, zakladatel knihovny, odbočky Lípy slovanské, přítel Karla Havlíčka, F. L. Riegera, Boženy Němcové a dalších českých osobností. V roce 1866 svým odvážným vystoupením v době války s Pruskem zabránil značným škodám ve městě. V letech 1888 - 1889 byl starostou František Chaloupka. Po jeho odstoupení byl zvolen Theodor Sadil, který tento úřad vykonával do roku 1895, kdy jej vystřídal hostinský Rudolf Sadil a funkci zastával až do roku 1905. Velkou zásluhu měl na vybudování lokální dráhy uvedené do provozu v roce 1904. Za jeho desetiletého starostování byla založena městská spořitelna, vybudovány jatky, postavena budova dívčí školy, přestavěn Varhánkův dům na nynější radnici. Byla postavena nová věž kostela a otevřeno muzeum na Kaplance. Po jeho rezignaci na funkci byl v doplňovacích volbách konaných v roce 1905 zvolen starostou nájemce panského pivovaru Jindřich Volenec, který byl opětovně zvolen v letech 1906, 1909, při posledních předválečných volbách v roce 1913 a naposled ještě v roce 1931.

V období před první světovou válkou docházelo i v Polné k oživení politického života, občané se zapojovali do politického dění. Zásluhu na tom měl "Politický klub v Polné", který zval na přednášky významné osobnosti politic-

kého a hospodářského života, např. poslance říšské rady dr. K. Kramáře, národohospodáře profesora Albína Bráfa a další.

Podle údajů o výsledcích voleb, které se uskutečnily v českých zemích (podle všeobecného hlasovacího práva) do vídeňské říšské rady v roce 1907 a 1911 (v jednotlivých obvodech kandidovali jednotlivci - nikoliv politické strany), získali největší počet hlasů reprezentanti strany sociálnědemokratické, následováni agrárníky, klerikály, mladočechy a národními socialisty. Na základě volebních výsledků zastupoval polenské voliče ve vídeňském parlamentu dr. Karel Kramář z Národní strany svobodomyšlné (mladočechů), založené v roce 1874. Připomeňme, že volbám předcházelo v letech 1905 - 1907 masové lidové hnutí za všeobecné, rovné, přímé a tajné volební právo, ve kterém se společně se sociálními demokraty a za podpory tehdejších intelektuálních špiček angažovala i žena budoucího prezidenta Američanka Charlotte Masaryková. Volební právo v Rakousku - Uhersku bylo poměrně složité. Voličský cenzus byl uplatňován i v Čechách a například v Polné to bylo alespoň 10 zlatých přímých daní ročně, snížený od roku 1886 na 5 zlatých. Početná účast polenských mužů ve volbách do zemského parlamentu svědčí o silném vlivu národněobrozeneckého hnutí na místní občany a tehdejší majetkový voličský cenzus vypovídá o zámožnosti města před ničujícím požárem v roce 1863. Teprve v roce 1901 přistoupil Český sněm na

čtyřzlatkové voliče. Volební právo platilo jen pro muže, nikoliv pro ženy.

Po bouřlivých demonstracích a manifestacích, které proběhly v celém Rakousku, došlo k určité změně, když panovník s obvyklou úvodní formulí vyhlásil: "S přisvědčením obojí sněmovny říšské rady vidí se mi naříditi takto ... napříště k volbě poslance do poslanecké sněmovny vídeňského parlamentu je oprávněna ... každá osoba mužského pohlaví, která dokonala 24. rok věku, má rakouské státní občanství a bydlí nejméně rok v obci, kde má volbu vykonat". I tentokrát hlasovací právo, přestože bylo značným ústupkem, platilo jen pro muže a zdaleka ještě nebylo všeobecné.

K zásadním změnám došlo až v samostatném Československu, když Národní shromáždění již v lednu roku 1919 uzákonilo rovné a poměrné volební právo do obcí, a to všech mužů a žen od 21 let věku a pobytu pouze tříměsíčním. Také v Polné se o přízeň voličů do obecního zastupitelstva ucházelo několik politických stran. Především to byli již zmínění mladočeši, jejichž členem byl i starosta města J. Volenec, dále to byla Živnostenská a obchodní strana středostavovská, která hájila zájmy živnostníků, a sociální demokraté, kteří se orientovali na sociálně slabší vrstvu obyvatel, drobné řemeslníky, živnostníky a především dělníky. Dodejme, že Československá sociálnědemokratická strana dělnická vznikla v roce 1878 a od 18. dubna 1892 působila i v Polné.

V roce 1914 vypukla světová válka a

v tomto období se žádné volby nekonalily. Představitelé čs. zahraničního i domácího odboje začali již v průběhu války usilovat o budoucí československou samostatnost. Konec světové války znamenal neodvratný rozpad Rakousko-Uherské monarchie a vznik nových nástupnických států. V Praze vyhlásil Národní výbor 28. října 1918 samostatný Československý stát. V Polné tuto zprávu oznamuje 29. října z oken radnice na náměstí shromážděným občanům radní Augustin Sedlák. Správu města a soudního okresu přejímá nově vzniklý Národní výbor v čele s nejstarším členem J. Peřinou. Tento revoluční orgán neměl dlouhého trvání. Ve vládním svolání ze 7. prosince 1918 bylo proklamováno rozpuštění národních výborů v zájmu jednotně uspořádané státní správy i v zájmu opravdové konstitučnosti. Národní výbor v Polné byl složen ze čtyř zástupců občanských a tří socialistických stran a pěti zástupců venkova. Poválečné obtíže, se kterými se musel mladý stát vypořádat, se krátce po jeho vyhlášení projevíly i v Polné. Nedostatky v zásobování, málo pracovních příležitostí a nemožnost opatřit si základní prostředky k obživě vyústily v nepokoje a rabování obchodů, které vyvrcholilo ve městě 4. ledna 1919. Na nátlak demonstrantů vedených obuvnickým dělníkem Fr. Zábranským odstoupila celá městská rada a starosta J. Volenec se vzdal funkce. Nová městská rada byla na schůzi zastupitelstva zvolena 16. ledna 1919. Starostou se stal tiskař Bedřich Zapletal. Nově zvolení funkcionáři volbu ne-

přijali, a proto odstoupilo celé zastupitelstvo. Tento krizový stav byl vyřešen ustavením správní komise vedené Augustinem Sedlákem, která působila ve správě města až do řádných voleb. Komise se však od samého počátku stala terčem kritiky sociálních demokratů a národních socialistů, kteří neměli v komisi své zástupce.

V plném rozsahu dochází k naplnění požadavku demokracie, který byl jedním z postulátů revolučního hnutí v letech 1848 – 1849, až po vzniku samostatného státu uplatněním parlamentárního politického systému s několika politickými stranami. První volby do poslanecké sněmovny Československé republiky se konaly 18. dubna 1920, předcházely jim volby do obecních zastupitelstev, které proběhly v červnu roku 1919.

Jaké bylo v tomto období rozložení politických sil v ČSR a v samotné Polně?

Podle prvních volebních výsledků byla po vzniku republiky nejsilnější stranou ČSSD, následována Republikánskou stranou zemědělského a malorolnického lidu (agrárníky), Čs. stranou národněsocialistickou, Čs. stranou lido-

vou, Čs. stranou živnostensko – obchodnickou středostavovskou. Odlišné pořadí zaznamenaly politické strany při volbách do obecního zastupitelstva v Polně v červnu 1919. Největší počet voličů zde získali sociální demokraté, následováni živnostníky v koalici s agrárníky, národnědemokratická strana, národní socialisté a lidovci. Nebyli bychom snad ani v Čechách, kdyby po volbách nedošlo k hašteření. Přestože ČSSD s převahou zvítězila, podal proti výsledkům voleb soc. demokrat Karel Kasal protest. K první schůzi zastupitelstva došlo až 1. září 1919 po zamítnutí protestu soudem. Starostou se stal při rovnosti hlasů losem agrárník František Salášek, jeho náměstkou sociální demokrat Augustin Krejčí a národní demokrat František Pokorný.

O výsledcích voleb do poslanecké sněmovny a do obecního zastupitelstva z období let 1919 – 1939 získáme informace ze samostatných přehledů doplněných o výsledek prvních a na dlouhou dobu posledních svobodných voleb po skončení druhé světové války, které se konaly v roce 1946.

(pokračování příště)

Walter Kuba

DOPISY KARLA VARHÁNKA DO POLNĚ

Karel Varhánek (1829 – 1900) je bezesporu jedním z našich nejvýznamnějších rodáků. V obchodní činnosti dosáhl významných úspěchů. Vlastnil továrny na zpracování mořských ryb a jižního ovoce po celém Rakousko-Uhersku.

Varhánek štědře podporoval své rodné

město. Na své náklady dal v Polně postavit sirotčinec a opravit svůj rodný dům, který věnoval městu jako radnici.

Z jeho bohaté korespondence se zachovalo několik německy psaných dopisů, které psal purkmistrovi Antonínu Pittnerovi. Jsou uloženy v Muzeu vysočiny (pobočka Polná). K 100. výročí úmrtí Karla Varhánka jsem pořídil jejich překlad. Martě Vomelové děkuji za pomoc při mé badatelské práci.

Vídeň 29. 1. 1885

19. 4. 1882

Vážený pane starosto!

Obdržel jsem již odpověď od svého bratra, ve kterém se vyjadřuje ke koupi zahrady a plně s ní souhlasí. Pokud uznáte za vhodné, zajel bych za účelem získání podpisů do Kostelce (Kostelec n. Č. lesy), nebo bych se dotázal písemně prostřednictvím korespondence.

Se sepsáním smlouvy (kupní) není třeba čekat, ale formulovat ji tak, aby platební povinnost nastala teprve po sdělení částky.

Prosím učinit dotaz u právníka, zdali kupní smlouvu je oprávněn podepsat právoplatně můj bratr, nebo obec Polná jako kupující tohoto objektu. Jedná se také o to, že převodní poplatek by musel být zaplacen panu když kupní smlouva zní na jméno mého bratra.

Očekávám v této záležitosti Vaši přátelskou zprávu a současně zaslání návrhu, kterému bych byl rád nápomocný.

Složení peněz závisí úplně od doby, kdy se Vám hodí jet do Kostelce. Jakmile mi napíšete ihned Vám pošlu 2 200 zlatých, rovněž tak zaplatím výlohy s tím spojené, které mi laskavě oznamte.

Mám tu čest se Vám srdečně poučout

Warhanek

Velmi vážený příteli. Mnoho díky za Vaše přání k mým jmeninám - tato přátelská vzpomínka mně velmi potěšila.

Ústně musíme ještě pohovořit ve věci MATEŘSKÁ ŠKOLKA, kdy tato věc má vstoupit do života.

Prosím abyste mi sdělil, jak to chcete zařídit, a kolik peněz na to bude potřeba. Počítám pro vás s částkou 10 000 zlatých.

Prosím nyní o brzkou odpověď kterou očekávám.

s přátelským, pozdravem

C. W.

Vídeň 23. 7. 1887

Velmi vážený příteli.

Včera mne potěšilo opět něco uslyšet o Polné, zvláště že Vy a vaše milá Gimerl jste zdraví.

Píšete mi vždy tolik informací, že se těším, když od Vás přijde dopis.

Navštívit Polnou je moje největší přání, čekám a čekám stále, že záátkem září se tam dostanu a všechny otázky ústně prohodíme, to co jsem zatím dělal pouze písemně ve věci Kostelce a Reichenau.

Dostanu se pouze jednou do Vídně a strávím hodinu ve vagóně.

Jen s boží pomocí svých sourozenců posílám pozdravení od nich pro Vás.

Váš oddaný Warhanek

Jiří Vacek

MALÍŘ A GRAFIK KAREL TONDL

V mém příspěvku nadepsaném *Po-
lenské ohlasy v díle spisovatele Karla
Horkého* (Polensko 1998, č.3) zaujímá
dominantní postavení osobnost Horké-
ho tety, poštmistrové Katuše Putterlíko-
vé (17. 6. 1845 – 1. 5. 1928), na níž au-
tor po celý svůj život vděčně vzpomí-
nal.

absolvoval Akademii výtvarných umění
v Praze, později i Karlovu univerzitu
(se studiem na pařížské Sorbonně) a
dosáhl doktorátu pražské univerzity
v oboru dějin umění a estetiky.
V našem výtvarném životě se objevuje
již v roce 1919, kdy se zúčastnil výstav
uměleckých spolků Hollar a Aleš. Od té

*Adolf Putterlík -
výtvarník -*

Karel Tondl

Dcera Katuše a Adolfa Putterlíko-
vých, Emilie, se provdala za profesora
Jana Tondla (+26. 11. 1917), který pů-
sobil na gymnáziu v Kroměříži v letech
1884 – 1914, s výjimkou let 1890 –
1895, kdy vyučoval na gymnáziu ve
Valašském Meziříčí. Právě v tomto ob-
dobí, 2. července 1893, se narodil man-
želům Tondlovým syn Karel. Ten po
maturitě na kroměřížském gymnáziu

doby prošel a poznal velký kus světa,
žil po léta ve Francii a Švýcarsku, byl
několikrát v USA, podnikl studijní ces-
ty po mnoha evropských zemích, vysta-
voval s úspěchem na velkých meziná-
rodních výstavách a všude pomáhal ší-
řit dobrou pověst českého výtvarného
umění. Předmětem jeho zájmu byl člo-
věk i příroda, jeho vztah k ní je intimně
důvěrný, v motivech skromných napo-

hled jsme svědky jeho lásky k rodné zemi. Jako milovník přírody se toulal každý rok po vlastech českých, odkud přinášel bohatou výtvarnou žeň, nechybějí ani motivy z Vysočiny, kde maloval roku 1938 v okolí Třeště a Telče. V malbě žák Preislerův a v grafice Švabinského, šel svou vlastní cestou a i když přecházel neustále od malby ke grafice a naopak, nebyl jeden projev ovlivňován druhým. Každý si uchovával slohovou čistotu a kde se Tondl odhodlal vyrovnat s oběma najednou, přistoupil k třetí technice, která používá štetce a olejových barev i kovové desky a tiskařského lisu, a vytvářel barevný monotyp, jehož byl u nás průkopníkem.

I Karel Tondl byl vázán citovými pouty k Polné a na město spojené s jeho mladými léty rád vzpomínal do pozdního stáří.

17. 7. 1963

„Lituji, že se nemohu daleko víc rozepsat a zavzpomínat na mě drahou Polnou, kde jsem u babičky a dědečka trávilával nejkrásnější prázdniny bezstarostného mládí. A je k neuvěření, jak už je to dávno ...“

26. 2. 1969

„S největším zájmem pročítám brožuru Historický kalendář města Polné. Při četbě o Zapletalově tiskárně jsem si vzpomněl, jakou mně tam (asi v r. 1919) přepustili vzácnou tiskařskou čerň, s kterou jsem pak tehdy tiskl (i v Paříži) předlouhou řadu dřevorytů a jejíž sametovou hloubku i Švabinský obdivoval. A co se mně dalších vzpomínek vybavilo!“

8. 7. 1969

„Pohlednice z Polné mně připomněly šťastné chvíle mých klukovských let, prožívané vždy o prázdninách v Polné. Na tom leteckém snímku jsem si na náměstí našel i poštu U Putterlíků. Mám krásné vzpomínky, ale jak je to všechno už dávno.“

8. 4. 1970

„Dověděl jsem se nedávno, kde je nynější polenská pošta, která tolik znamenala pro mé dětství.“

Karel Tondl zemřel před dvaceti lety, 3. února 1980.

*Při dřevorytu -
zapletalově tiskárně -*

Karel Tondl

Jaroslava Hajnová

MLSÁ SE STEJNĚ JAKO DŘÍVE?

Od doby našeho dětství uběhlo již více než sedmdesát roků. A tak mě napadá, že po těch letech neuškodí vydat svědectví o tom, čím jsme potěšily naše mlsné jazýčky tenkrát. I my jsme měly stále chuť na něco dobrého, neobvyklého a mlsného. A jak by ne, i tenkrát byly děti stejné, jako dnes, jen možnosti uspokojení jejich tužeb se velice lišily.

Už jsem v tomto časopise vzpomínala na mlsy, které byl dostupné všem. Šťovík luční, řeřicha potoční, šťavel lesní, podzimní pupava i sladké lesní i luční plody. To když nebyla ruka rodičů otevřená a na mlsy jsme nedostaly ani ty malé haléřové částky. Z přírody pocházely i další mlsoty ve formě banánů, pomerančů, mandarinek, fiků, datlí a podobně, jenže toto ovoce se draho platilo a tak se kupovalo vysloveně k mimořádným příležitostem. K Mikuláši nebo na Vánoce. Na chudé Vrchovině měli lidé moc hluboko do kapsy.

Podstatně levnější byly mlsy, které dnes už skoro nikdo z mladých nezná. Když se zeptám lidí narozených po válce, co je to cukrkandl, bruscukr, svatojánský chléb, sladké dřevo nebo cicvářkové semínko, tváří se většinou nechápavě, jako bych na ně mluvila nejméně svahilsky. O sladkém dřevu zpívá v jednom ze svých hitů Václav Neckář. O bruscukru už byla v tomto časopise řeč; taky se mu říkalo mejdlíčko. Výrobek škrobárny Amylon se škrobem jako základní surovinou, v pastelových barvách a velikosti tabulky čokolády, nebo velký asi jako kost-

ky domina. Taky jsme si kupovaly pra-charandu. To byly sušené mleté hrušky a sypaly se jí v Polné a okolí místo mákem šhubánky, bramborové šišky nebo nudle. Tuto lahůdku prodával v secesně zdobeném domě na náměstí ve svém krámku pan Peřina. Další lahůdku, kterou měl také na skladě a kterou jsme si kupovaly, dnes už také nevidíme. Byl to cukrkandl. Technologii výroby jsem se nikdy nezabývala, takže nevím, jak se na silný provázek vykrytalizuje do malých krychliček cukr nahnědlé barvy a tvoří jakousi drůzu podobnou krystalům nerostů. A na tom provázku visíval v krámě poblíž sladkého dřeva. To byly kořeny lékořice, silné jako tužka, nebo o maličko silnější. Za dvacetník jsme si kupovaly kousek tohoto dřeva velice specifické hořkosladké chuti. Koneček se rozmělnil zuby, až vznikl malý štěteček, který jsme vysávaly, občas se uvolnilo některé vlákno, ale ten kousek, který jsme za dvacetník koupily, nám vydržel na celé odpoledne. V repertoáru našich lahůdek se občas objevil i nepříliš drahý svatojánský chléb, plod subtropického stále zeleného rohovníku (*Ceratonia*), jehož domov je ve středomořské oblasti. Jsou to přibližně 1 cm silné tuhé hnědé lusky, velké asi jako menší rohlík. Uvnitř lusu jsou semínka velikostí a tvarem připomínající semena melounu, ale tvrdá jako kamínek s mimořádně vyrovnanou hmotností 0,2 g. Pro tuto svoji vlastnost se dříve používala jako zlatnické závaží, říkali mu karob; z toho vzniklo označení karát. Naši otcové, kteří v první světové válce bojovali v Itálii, vypravovali, že tam se těmito plody krmí vepři. Ale pro nás to byla velice exotická pochoutka.

Drogerie u Vítků na Sezimově ná-

městí nás přitahovala vystaveným cívčárkovým semínkem. Hned první v řadě sklenic nás nesmírně lákalo. Mám dojem, že dnešní děti vůbec nevědí, o co jde. Byly to malé kuličky bílé a červené barvy, velké asi jako skleněná špendlíková hlavička. V cukrové polevě byly skryty květní úbory pelyňku cívčárového. Tady jsme si je kupovaly za "šesták" do malých, umně vytvořených kornoutků stočených z aršíku papíru s důmyslně zatlačenou špičkou, aby se kornoutek znovu nerozvinul. A do podobných kornoutků nám pan Peřina porcoval pracharandu a strouhaný kokos.

Rozdílný byl i způsob nabídky zboží k mlsání. Dnes je expedováno hygienicky balené už z výroby, ale vidíme je jen na obalech na obrázku. To my jsme tehdy viděly všechno, co nás k nákupu lákalo. Volně nasypané do sklenic na nožce, které měly zabroušené skleněné víko a tvar poháru. Nebo později už ve skleněných kostkách s kovovými víčky, které byly sestaveny kolem svislé osy a mohly se kolem ní otáčet, takže bylo do všech sklenic vidět. Mohly jsme vybírat očima - a bylo z čeho!

V cukrárně u Hazuků se samy nabízejely ze skleněných pohárů vyrovnaných na policích přímo proti zákazníkovi, spousty druhů bonbonů. Červené maliny nebo jahůdky, které barvily pusou do červena, nafialovělé, voňavé, kyselé fialky, bílé, oválné, krásně pruhované kyselé angrešty. Stejně pruhované byly i atlasky, jedny ve formě polštářku, další jako zavázaná mašle, někdy plněné čokoládovou náplní, jindy marmeládou. Byly tam i kávově bílé sladomléčné bonbony a hned vedle sladové nízké kostky, kterým naše babičky říkaly "certle" nebo "pokroutky", ale my jim říkaly "švábi". Mentolem voněly

malé zelené homolky. Byly jako gumové, stejně jako anacity, které byly kyselé a podobají se jim trochu dnešní medvídci. Malá bílá vajíčka připomínala dnešní Tic-Tac. Mezi tvrdé kyselé bonbony patřily i špalky nasekané z dlouhých tyček, středem barevně zdobené. Někdy se tyčky nesekaly a prodávaly se jako lízátko, a my, když jsme byly dost trpělivé, dokázaly jsme na nich olizováním vytvořit docela nebezpečně ostrou špičku. Prodávaly se i kokosky, nejméně trojbarevné. Ty byly zase řezané z kokosových tyčinek. Nesmíme zapomenout ani na lusin, malý černý, s chutí lékořice, nebo větší, ten byl stříbrný. A hned vedle trůnilo "žu-žu", malé asi 1/2 cm velké krychličky v pastelových barvách a s nepopsatelnou chutí a konsistencí. To, co se dnes nabízí s tímto jménem u stánků o pouti, nelze s tím starým vůbec srovnávat.

Nedostupné pro nás byly dražší čokoládové výrobky, ty jsme si mohly vychutnat zřídka. Krémové nebo rumové pralinky, "knoflíky" z čokolády plněné bílou nebo růžovou větrovou náplní, "knoflíky" z čisté čokolády sypané bíločerveným cukrovým máčkem, nebo kočičí jazýčky z kvalitní čokolády. To byl sortiment, na který jsme skoro nedosáhly.

Všechny popisované dobroty se nabíraly do kornoutů nebo sáčků pomocí kovových lopatiček. Před tím, než se objevily hranaté s vyššími okraji, obdivovaly jsme lopatičky které vypadaly jako velká mělká polévková lžice se zajímavě zaobleným držadlem. A když plnila sáčky naší vysněnou lahůdkou, měla pro nás neobyčejné kouzlo.

Ledovky s čokoládovou náplní, s vaječným koňakem, nebo bari mandle se v obchodech objevují i dnes. Ovšem kvalita se nedá srovnávat. Bývaly to

bombony s cukrovou krustou průzračnou jako sklo, slaboučkou a křehkou, a náplň byla vidět.

Do sortimentu patřily už i tenkrát balené bombony. Nakyslé Si-Si, ořechové, mléčné a kávové karamely, sladové i ořechové karamely značky Stolwerck, které se prodávaly nejen jednotlivě, ale i balené do malých komínků. Patřily sem i Hašlerky buď balené jednotlivě, nebo jako ruličky.

Mímo sortiment bonbonů byl už pendrek, také podstatně jiný než dnes. Černý, neprůsvitný, pružný. Některý ve tvaru rýhovaného pásku, asi jako prádlová guma, nebo v podobě rourky s asi 1/2 cm světlostí. Na jednom jejím konci byla navlečena krátká rourka z červené gumy a pomoci jí jsme na pendrek vyluzovaly nejrozmanitější zvuky. Ale nejzajímavější pro nás byl pendrek ve tvaru kuličky velké asi jako třešeň křupka, do níž byla zalisována slabá gumička. Taková kulička se v ústech zachytila zuby a ve vhodný okamžik se při natažení gumičky vystřelila otevřením úst. Nejlépe při vyučování sousedce v lavici před námi. Nemusím ani říkat, jak měla orazítkovaný krk a límeček. Bylo to jako výzva ke rvačce, která nastala hned o přestávce. Taky jsme si kupovaly píšťalky z cukru, které nám barvily všechno na červeno, a pískaly, dokud se nerozmočily a neobarvily nám nejen brady, ale i šaty. Jeden druh napodoboval píšťalku vlakového průvodčího, druhý byl ve tvaru kohouta. Dalším potěšením z této řady byly i žaby a hadi z tužšího želé a samozřejmě lízátko nejrůznějších velikostí, tvarů, barev a cen.

Ovšem turecký med z tohoto období byl nedostupný. To, co se dnes pod tímto názvem prodává, se podobá tomu

starému jen barvou. Prodáváči s tureckým tmavočerveným fezem s černým střapcem na hlavách, přivázeli bloky velké asi 60 x 60 cm a ještě o něco delší. Běloučký, tvrdý, nemazlavý, plný lískových oříšků nebo mandlí a o pouti do večera prodaný - byl zkrátka moc dobrý. Prodáváč ho sekal sekáčkem ve tvaru půlměsíce. Na přiložený papír padaly hoblínky medu, který se znovu neslepoval, nelepil zuby dohromady, ani z nich netahal plomby. K tomu patřily o pouti i pražené mandle a oříšky v nahnědlé křehké cukrové krustě, cukrová vata a čokoládový kmen - útvar ve tvaru polena zformovaného i se suky. Léta na řezu byla značena různobarevnými vrstvami pravděpodobně marcipánu nebo čokolády. To už přesně nevím, protože to byla vzácná a drahá pochoutka, celá obalená čokoládou. A protože mě v době dětství zajímala víc chuť lahůdek, než technologie jejich výroby, dodnes nevím, z čeho se kmen dělal. I žvýkačka se už tenkrát prodávala. Byla růžová a lisovaná se stejným vzorem jako hašlerky. Výrobce byl stejný, myslím že se jmenoval Lhotský. Čokoláda byla pro děti moc vzácná. Hořká, mléčná, růžová, bílá, kokosová, plněná i čistá. Čokoládové bombony plněné nejrůznějšími vybranými náplněmi byly nejen v lákavých dárkových bonboniérách, ale prodávaly se i volně vážené. Jen pro úplnost dodávám, že byly ke koupi i dvoudílné bonboniéry tvarů vajíček, srdíček, Mikulášů, zajíčků nebo slepiček vyrobených z čokolády, balených do staniolu, převázaných mašlí s krásnou kytkou z textilu.

Kromě sušenek, oplatek, pišingrů a někdy i miňonek, nám byly velice milé velké preclíkové křehké sladké brýle sypané hrubým krystalem. Ty vyráběl a prodával na náměstí pekař Nejedlý.

Velice často jsme měly rozedřené jazyky, když jsme olizovaly kostky šumáků, nebo vylizovaly z maličkových sáčků šumáky v prášku. Ty nám měly nahradit limonádu, kterou jsme sice milovaly, ale často na ni už nezbylo.

Zmrzlina, tehdy ji vyráběl cukrář Hazuka, vlastně jako jediný výrobce v Polné, byla pro nás vrcholem blaha a prodávala se jen v létě. To pan Hazuka vzal obřadně kornoutek, zeptal se jakou chceme, potom nabral obyčejnou lžící a na kornoutku navršil špičku zmrzliny. Někdy jsme si dali zmrzlinu do misky a jedly ji u stolečku v krámě. Na misce ležela kostečka zmrzliny, kterou cukrář nabral delším plochým prkénkem. Pak zubatým dřívkem odkrojil zmrzlinu, kde na boku naběračky přesahovala, svrchu ji uhladil taky tím zubatým dřívkem a nakonec ji stejně zubatě odkrojil.

Teprve mnohem později si vybavil obchod modernějším porcovačem, ze kterého vypadávaly stejně velké půlkuličky oblíbené pochoutky.

V paměti mi uvízly ještě vzpomínky na dobu války, kdy jsme fasovaly lístky k odběru 10 dkg bonbonů na měsíc. A tak, když se našim matkám podařilo ušetřit pár deka cukru, vyráběly jsme si z opražených ovesných vloček s tímto cukrem griliáš. A jak nám tenkrát chutnal! Někdo zkoušel z cukru, tuku a mléka vyrobit karamelové bonbony. Byly dobré, ale hrozně lepivé.

Dalo by se vzpomínat dále. Ale moji vrstevníci jistě vzpomenu se mnou. A mladí? Těm jsme dali trochu nahlédnout do už skoro dávné minulosti, do radosti našeho sladkého dětství. To jen pro srovnání a pro trvalou paměť na to, jak žily děti tenkrát.

Milan ŠUP

KRÁLOVSKÉ STROMOŘADÍ - JUBILEUM

Zastavit se při návštěvě rodného města na rynku je jakousi nepsanou povinností pro každého Poleňáka. Projít se parkem, posedět na lavičce, sledovat ruch na náměstí, prožít příjemný podvečer pod korunami letitých lip.

Patří to i k mému pobytovému rituálu v Polné. Bylo tomu tak i vloni. Lípy kvetly, voněly. Teplý večer se ještě nemínil proměnit v chladivou noc a vypudit mne na lůžko, když se odkudsi začaly ozývat podivné hlasy. Jedné, dvou a více stařenek rozprávějících snad někde v korunách hustých stromů.

"Tak už i Ty jsi na nás zanevřel. Nevzpomeneš si kolikrát jsme Tebe, děvčata a kluky schovaly před deštěm, ko-

lik radosti jsme Vám poskytovaly při vašich dětských hrách a jak milý Vám byl náš stín při prvních schůzkách s dívkami. Toho čaje připraveného z našich květů, kterým rodiče kurýrovali vaše neduhy; ani oni nepohrdli "lipákem" v časech válečných. A vy letos ve všech těch místních novinách píšete jenom o zamordování té Anežky z Malé Věznice v lese Březina a Poldovi Hilsnerovým, kterému ten mord přišli na triko a zastával se ho sám tatíček Masaryk, když ještě nebyl prezidentem."

Ještě si stačily postěžovat na ten nedávný „jarmark“, který se jim v jejich Královském stromořadí pranic nelíbil, než je po skončení vymezeného času, umlčely neúprosné úderý vězních hodin.

Královské stromořadí? A proč ty výčitky?

No ovšem, oprávněné. Zalistujme si v Pamětní knize města a dočteme se v ní, že právě před sto lety bylo v roce 1899 "na Husově náměstí založeno starostou Rudolfem Sadilem lipové stromořadí a ředitel školy Engelbert Rufer vybral devět nejlepších žáků, kteří se slavnostního sázení 35 lip zúčastnili."

Podíl na této akci měl i Okrašlovací spolek Viktorin, založený v roce 1888. S jeho bohatou činností ve prospěch města seznámil občany Jan Mikší v POLENSKU č. 4 z roku 1938. Citujme alespoň z titulního listu spolkové knihy pokladní z roku 1888, který zní:

Victorin, okrašlovací spolek, jenž byl zařízen v městě Polné léta Páně 1888 k upamatování na Victorina, pána z Kunštátu, někdejšího pána na Polné, vévody Münsterberského, knížete Opavského a t. d., syna českého krále slavné paměti Jiříka z Poděbrad a z Kunštátu, který našemu městu svůj dům na náměstí, jenž "rathausem" slul, též "jarmarky" a jiné výsady léta Páně 1479 daroval. Účelem spolku jest pečovatí největší měrou, aby ve městě a okolí stromy, keře a sady se vysazovaly, aby město naše trvale okrašlovaly. Zakládajícím členem spolku se stane, kdo nejméně 5 zl. jednou pro vždy složí; přispívajícím, kdo 1 zl. ročně do spolkové pokladny platiti se uvolí. Dne 8. m. července 1888 byla po stvrzení stanov první valná hromada svolána a hned volba předsednictva a výboru vykonána. Za předsedu zvolen p. František Chaloupka, c. k. notář, za místopředsedu zvolen p. Theodor Sadil, městský radní, za jednatele zvolen p. En-

gelbert Rufer, učitel m. školy, za pokladníka zvolen p. Ignác Špinar, em. řed. škol. Do výboru zvoleni byli: pp. Vítek Augustin co hospod. správce, pak Pittner Antonín, Sedlák Ondřej, Karas Jan, Švácha František, Rinda Vojtěch, Pelikán Tomáš, Rektoris Bedřich, Veselý František, Müller Jakub, Zatloukal Josef, Volenec Karel, Pelikán Josef.

Zajímavé, že? Prvky občanské společnosti, o které dnes píší traktáty politologové a diskutují politikové, existovaly v početných polenských spolcích již ve druhé polovině 19. století. Díky jim i těm devíti nejpilnějším žákům měšťanské školy slouží dlouhých sto let park na Husově náměstí generacím polenských občanů; k osvětlení a zlepšení městského klimatu, o jehož zhodnocení se v současnosti snaží centrem města projíždějící automobily. A bohužel i polenští, které ani rostoucí cena benzínu neodradila od mnohdy zbytečných cest auty na přeplněné náměstí.

Závěrem nezbyvá, i když opožděně, omluvit se těm "stařenkám" ze vznešeného rodu Tilií utvářejícím v lipovém stromořadí přírodní dominantu rozlehlého náměstí a popřát jim k jejich stoletému jubileu zdravý růst.

Karel Koumar

DIVADLO V ZÁBORNÉ

Učitel Ferdinand Štěpánek působil na zdejší škole od začátku roku 1889 do roku 1923. Staral se všestranně o povznesení obce a školy. Vyučoval až 80 dětí. S dětmi a s dospělými nacvičoval divadla čtyřikrát i pětkrát do roka. V r. 1907 založil Národní jednotu Pošumavskou a též lidovou knihovnu.

Dne 3. července 1915 ke 4. hodině ranní vznikl oheň ve statku Boh. Mokrého. Požár vznikl nad chlévem a rozšířil se na obytné stavení. Zničil mnoho zásob, shořela i opona jeviště odboru N. J. Pošumavské, která tam byla uschována.

Pamětníci vzpomínají, že na oponě byla malba zdejší návsi.

Dne 25. května 1923 zahráli členové místního odboru N. J. Pošumavské v Záborné tři divadelní hry, jednoaktovky. Opona nově zřízena. Malbu provedl Josef Večeřa v Novém Veselí. Obraz na oponě představuje p. prezidenta Masaryka. Poprsí jeho je na ověnceném podstavci. Při něm je Čechie, kterou zdraví anděl. V pozadí je Pražský hrad a svatovítský chrám.

Tato opona se zachovala dodnes. Rovněž tak se zachovalo velké plátno na pozadí jeviště s malbou z obou stran. Na jedné straně malba vesnické návsi, pravděpodobně malířova fantazie. Z druhé strany motiv lesní cesty. Dále se zachovalo přes 20 kulis. Například malba vodního mlýna, lesní

zákoutí, různé malby stěn s okny a dveřmi namalovanými ale též otvíracími. Dlouhý pruh režné látky se znaky českých zemí. A nápovědní plechová budka, zajímavá klempířská práce.

Malby na oponě Pražský hrad, Čechie, věneček a busta Masaryka vyjadřuje poctu prezidentovi. Vše, co vyjadřovalo českou státnost a suverenitu, bylo odstraňováno v letech okupace 1938 - 1945. A tak byla odstraněna i malba busty prezidenta Masaryka. Opona, jeviště a kulisy byly uskladněny ve škole nebo po domech.

V roce 1932 bylo postaveno nové hasičské skladiště náradí. Zápis v kronice uvádí: *Další místnost 3 x 6 m byla pronajata Národní jednotě Pošumavské na uskladnění jeviště, třetí místnost pak slouží jako sborová kancelář.*

V letech zakládání Národních výborů tento potřeboval úřední místnost. Doposud starosta úřadoval doma. A tak jeviště vystěhovali na půdu skladiště a tam bylo dodnes. Podle pamětníků záborenští naposled hráli v roce 1948 hru Její pastorkyňa.

Prameny a literatura:

Pamětní kniha sboru hasičského v Záborné

Školní pamětní kniha

Publikace - K 700 výročí Záborné

- Fridrich, Z.: *Z problémů historických varhan na Moravě* (na str. 44 – 46 popis varhan hlavního kostela v Polné, postavených okolo r. 1700 brněnským Davidem Sieberem). Sborník památek péče v Severomor. kraji 1/1971, str. 36 – 64.
- Haberlandt, P. A.: *Pamětihodný význam o novém polenském kostele*. Polensko roč. II., str. 7 – 9, 19 – 21 a 37 – 39. Vyd. Spolek městského muzea v Polné 1939.
- Horácký, A.: *Z polských památek* (kostel Nanebevzetí Panny Marie). Lidová demokracie 21. 5. 1949.
- Krček, Z.: *Z historie zvonů děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie v Polné*, Polensko č. 4/97, č. 1 – 4/1998, 1, 2, a 3/1999.
- Kislingerová, M.: *Kostel Nanebevzetí Panny Marie*. In: Pod Jiříkovým kamenem. Polenský zpravodaj 10, 11 a 12/1993.
- Koukal, P.: *Varhanářství na jihozápadní Moravě* (autor považuje polenské varhany z kostela NPM za největší zachovalý barokní nástroj domácí provenience). Sborník Vysočiny, spol. 6/1988, str. 57 – 81.
- Mach, F.: *Polná před sto lety* (stavba věže hlavního kostela v r. 1895). Polensko č. 3/1996, str. 23.
- Oprava děkanského chrámu Polná*. Naše slovo 1, 1945, č. 8, str. 4.
- Pokorný, F.: *Stavba nové věže děkan. kostela v Polné*. Polensko roč. III/1940, str. 44, 54 – 56.
- Pittner, A.: *Památce zvonů děkanského chrámu Páně v Polné, které hrozny popžár dne 4. srpna 1893 strávil, a zvonů nových, které v měsíci prosinci 1867 posvěcené a zavěšené byly*. Praha, vlast. nákl. 1867, 8 stran.
- Pražan, K.: *Náhrobní kameny v polských kostelích*. Polensko roč. III. /1940, str. 52 – 54.
- Pražan, K.: *Výpis z památních listův, které při snímání báně neb makovice r. 1832 v makovici nalezeny byly*. Polensko roč. I./1938, str. 35 – 40.
- Pittner, A.: *Zvony děkanského chrámu v Polné*. Polensko roč. III/1940 str. 58 – 60, 62 – 64.
- Prchal, J.: *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Polné*. Jihlavský magazín č. 2/1997, str. 27.
- Polná – děkanský chrám Nanebevzetí Panny Marie*. Informace královéhradecké diecéze č. 15/1993, přebal.
- Rérych, B.: *Stavba barokního chrámu v Polné 1699 – 1708*. Polenský zpravodaj č. 1 – 3/1991.
- Říha, V.: *Zvonici děkanského chrámu v Polné a rod Bergmanů*. Polensko roč. III/1940, str. 45 – 47.
- Sehnal, J.: *Varhany literátského kůru Polné*. Vlastivědný sborník Vysočiny (odd. věd spol.), VII/1990, str. 205 – 209.
- Tesařová, K.: *Vzácné varhany v Polné*. Jiskra č. 47/1957, str. 3.
- Urban, J. V.: *Snímání kostelních zvonů v Polné 26. – 28. září 1916*. Polná 1917, 16 stran.

Dále jsou základní informace v publikacích:

Zdeněk Jaroš: *Polná – kulturně historický průvodce*. Muzeum vys. 1989

A. B. Máka: *Město Polná*. Rozhledy Polná 1903

František Pojmon: *Polná. Popis dějepisný, místopisný a statistický*. Nákl. vlast., Polná 1897

kolektiv autorů: *Polná 1242 –*

1992, vyd. Městský úřad Polná 1992

Břetislav Rérych: *Polná – turistický průvodce*, Nákl. Klubu čes. turistů 1928

K 300. výročí zahájení stavby kostela vybráno z rukopisné knihy „*Bibliografie Polenska*“ (od r. 1973 sepisuje Jan Prchal); kniha je uložena v archivu Klubu ze historickou Polnou.

VÝZNAMNÁ POLENSKÁ VÝROČÍ V R. 2000

- 1300 (700 let) - po smrti Závaše z Polné se stal jediným majitelem polenského panství jeho bratr Vikart, který měl za manželku Gizelu, levobočnou dceru krále Přemysla Otakara II. (z veřejných funkcí Vikart z Polné zastával funkci brněnského purkrabí a přisedícího zemského soudu)
- 1320 (680 let) - majitelem Polné se stal Jindřich z Lipé, zvaný "železný zemský hejtman", nejvyšší maršálek království; pro své mocenské postavení byl považován, při časté nepřítomnosti Jana Lucemburského, za nekorunovaného českého krále; kromě velkého majetku v severních Čechách vlastnil Polnou, Lipnici, Německý Brod, Moravský Krumlov a další panství, která postupně zakoupil
- 1340 (660 let) - Berthold z Lipé dal postavit kostelík sv. Kateřiny na vrcholu kopce za hradem
- 1380 (620 let) - 11. listopadu Jan Ptáček z Pirkštejna vydal privilegium Václavu Dvořákovi z Hrbova a učinil ho tak svobodným sedlákem; za věrné služby ve válečných časech daroval mu též pozemky a rybník mezi Hrbovem a Brzkovem
- 1410 (590 let) - písemná zmínka o kostele sv. Václava v nedalekém Ždírci (Ždírec prodán Trčkou z Lípy Jihlavským)
- 1480 (520 let) - západní vodní příkop pod hradem v Polné rozšířili a vybudovali zde velký rybník Peklo (o jeho vznik se zasloužil Viktorin z Kunštátu, který rovněž v tom roce daroval polenským měšťanům pozemky za Hrbovem, aby zde založili rybník Mastník)
- Viktorin z Kunštátu koupil od žďárského kláštera Dářko s okolními bažinami; jeho zásluhou byly svedeny prameny z rašelinišť, okolí zkulturnováno a vybudován rozlehlý rybník Velké Dářko
- 1500 (500 let) - 30. srpna zemřel ve věku 57 let ve Slezském Těšíně Viktorin z Kunštátu, syn krále Jiřího z Poděbrad a v letech 1463 – 1486 majitel polenského panství, o jehož rozkvět se nebyvale zasloužil

- 1520 (480 let) - hostem Buriana Trčky z Lípy na hradě v Polné byl český král Ludvík
- 1570 (430 let) - Alžbětu, dceru krále a císaře Maxmiliána II. doprovázela na cestě do Paříže družina mladých českých šlechticů, mezi nimi také Adam z Hradce a jeho bratr Menhart Lev, majitel Polné (Alžběta, sestra Rudolfa II., se provdala za francouzského krále Karla IX)
- 1590 (410 let) - 11. listopadu polenští řezníci obdrželi od majitele Polné Adama z Hradce právo výhradního prodeje masa a k dosavadním deseti masným krámům další čtyři; vystupují již jako řeznický cech
- 1600 (400 let) - 21. února zapálil blesk vysokou věž u starého hřbitova zvanou Tábora (na straně k Sezimovu náměstí); Žejdlicové dali ještě ten rok postavit novou
- 1610 (390 let) - konečné dělení majetku Žejdliců ze Šenfeldu mezi bratry Janem a Rudolfem (Jan vlastnil Polnou a Přibyslav, Rudolf Choceň)
- Jan Žejdlic upravil polenským řezníkům privilegium; omezil chov ovcí do 100 ks a upravil prodej skotu a ovcí (porážky povoleny jen v krámě)
- 1620 (380 let) - Rudolf Žejdlic jako hejtman stavovského vojska se zúčastnil odboje proti králi Ferdinandovi
- od 30. ledna do 1. února pobýval na polenském hradě král Bedřich Falcký, zvaný "zimní", jako host Rudolfa Žejdlice; 1. února zde král Bedřich přijal moravské vyslance
- tzv. "polenský dvůr", patřící špitálské nadaci, byl prodán hejtmánovi polenského zámku Bedřichu Smilkovskému z Palmberka za 2100 zlatých; janovičtí a skrýšovští tak byli zbaveni povinnosti robotovat v Polné
- 1640 (360 let) - v Polné založena městská matrika
- 1650 (350 let) - Podvochozský mlýn má nového majitele – mlynářský rod Fialů
- 26. října se v Polné narodil Šimon Boruhradský, nejznámější český misionář v Novém světě a stavitel v Mexiku
- písemná zmínka o městské střelnici (nacházela se v Březině pod Homolí), zde se městští mušketýři cvičili ve střelbě z prvních křesadlových ručnic
- 1680 (320 let) - 8. ledna zavlčen do Polné mor, řádící rok před tím v Rakousku, ale i v Praze, Kolíně, Kutné Hoře a Německém Brodě; vyobcovaní nemocní byli nuceni tábořit v Březině Na Slavičku, potraviny jim přinášel poustevník od sv. Kateřiny; dvanáct zemřelých bylo pohřbeno u kostela sv. Kateřiny
- 1690 (310 let) - majitel Polné Ferdinand Josef z Ditrichštejna započal důkladnou přestavbu hradu, trvající 4 roky; bylo znovu vybudováno předhradí, východní a jižní část hradu
- vyhořely domy od Dolní brány až na náměstí
- založena městská kniha tzv. „červená“
- 1700 (300 let) - kníže Leopold Josef z Ditrichštejna zrušil prastarý hřbitov, dal

- zbořit původní hlavní kostel a zahájil stavbu nového chrámu Nanebevzetí Panny Marie; během léta položili základy a postavili obvodové zdi po okna kaplí a postavili sloupy pro klenbu (stavitelem v r. 1700 byl Vít z Nového Veselí); po dobu stavby do r. 1707 se ranní bohoslužby konaly v kostele sv. Anny, velké mše v kostele sv. Kateřiny
- 1710 ((290 let) - na pozemku bývalé kněžské zahrady byl založen nový hřbitov
- zrušen starý panský pivovar a započato se stavbou nového většího pivovaru za Lázeňským rybníkem v místě zrušené lázeňské budovy (stavba pivovaru dokončena 1713)
- 1720 (280 let) - zásluhou děkana Pavla A. Haberlandta započala stavba kostela sv. Barbory, která trvala 5 let
- 1740 (260 let) - oheň pohltil všechny nedávno postavené domy v Židovském městě; řádily časté průtrže mračen a povodně
- 1750 (250 let) - nákladem děkana Petra Floriana postaveno na náměstí sousoší Nejsvětější trojice sochaře Václava Morávka, rodáka z Polné
- úřad ditrichštejského panství uvolnil jednu místnost na kaplance pro školní třídu (do té doby se v Polné vyučovalo v soukromých bytech)
- 12. prosince z rozhodnutí císařovny Marie Terezie byla Polná právně umístěna do Čech
- 1770 (230 let) - v Polné zavedeno číslování domů
- počátek velkého dvouletého hladomoru vinou velké neúrody (ze 300 podruhů na Polensku zůstalo pouze 40, ostatní zemřeli nebo onemocněli z hladu)
- 1780 (220 let) - postavena kaplička na hrázi rybníka Pekla
- přičiněním správce polenského panství Ondřeje Hitschmanna založena na kaplance škola, do které chodí 180 žáků (dvě učebny a byl kantor)
- 1800 (200 let) - Polná se stala s 5000 obyvateli střediskem největšího panství v bývalém Čáslavském kraji; hlavní obživou obyvatel bylo soukenictví (300 dílen) a zemědělství
- 1810 (190 let) - kanceláře ditrichštejského panství byly přemístěny do Přibyslavi a uvolněné prostory v zámku byly upraveny na byty
- 1840 (160 let) - koncem roku se do Polné přistěhovali Němcovi – těhotná budoucí spisovatelka Božena Němcová s manželem a dvěma dětmi
- 1850 (150 let) - proběhly stavební úpravy radnice stojící uprostřed náměstí, kde zahájil svoji činnost Okresní soud (byla zbořena stará vojenská strážnice a odstraněny krámky tržnice s budovou těsně související, zřízeno 5 vězeňských cel a v přízemí byt soudního rady)
- v Polné proběhly první konstituční volby, starostou zvolen lékařník Vojtěch Sies
- 1860 (140 let) - při sčítání lidu byl Dobroutov s 536 obyvateli nejpočetnější obcí

- v polenském okrese hned po Polné (Nížkov 528, Záborná 347, Hrbov 387, Janovice 355, Brzkov 320, Polná 5396 obyvatel)
- 1. května byly zrušeny všechny cechy a na jejich místa nastoupila živnostenská společenstva s jiným řádem
- 1870 (130 let) - ředitel školy v Polné Ignác Spinar založil učitelský spolek Budeč
- Židé založili bratrstvo na podporu chudých souvěrců
- 1880 (120 let) - v Polné, která měla 5310 obyvatel, žilo 338 Židů
- 1890 (110 let) - 16. září otevřena ve Varhánkově ústavu měšťanská dívčí škola
- v Polné žilo 4923 obyvatel
 - ve Ždírci shořelo 19. března 28 stavení a kostel
- 1900 (100 let) - 2. února zemřel ve Vídni továrník Karel Varhánek; rodák z Polné založil v Rakousko-Uhersku a balkánských zemích síť továren na konzervování ryb, rodnému městu daroval svůj rodný dům – dnešní radnici a finančně podporoval činnost spolků a nadací v Polné, založil Varhánkuv ústav pro sirotky
- Muzejní spolek založený v roce 1895 nainstaloval v budově kaplanky expozici „Selská síň“ a Městské muzeum tak zahájilo svoji činnost
 - pro nedostatek žáků byla 31. července uzavřena Židovská škola v Polné, v letech 1877 – 1895 dvoutřídní (v Polné žilo již jen 122 Židů, úbytek způsobila zejména hilsneriáda)
- Polenský okres o rozloze 80 km² zahrnoval 13 vesnic (1168 domů, 9128 obyvatel) a byl jedním z nejmenších v Čechách
- na základě Masarykových stanovisek a nového lékařského posudku ve věci vraždy Anežky Hružové, vyhotoveném c. k. českou fakultou lékařskou v Praze 27. března, zrušil nejvyšší soudní a kasační dvůr ve Vídni 25. dubna kutnohorský rozsudek nad obžalovaným Židem z Polné Leopoldem Hilsnerem a případ byl předán k novému vyšetření porotnímu a krajskému soudu v Písku
 - 25. října započal v Písku za účasti desítek novinářů z Evropy druhý proces s Leopoldem Hilsnerem; 14. listopadu požádal státní návladní pro Hilsnera o trest smrti a tak zněl i rozsudek všech porotců (císař František Josef změnil trest smrti na doživotí)
- 1910 (90 let) - založen Osvětový sbor pro Polnou a okolí (v r. 1914 se zasloužil o otevření Husovy knihovny pro veřejnost)
- 1930 (70 let) - soudní okres Polná měl 8444 obyvatel, z toho 4172 činných v zemědělství
- 1940 (60 let) - 3. ledna byl v Polné ustaven Klub filatelistů pro Polnou a okolí, předsedou byl zvolen cukrář Karel Hazuka, k uvedenému datu měl Klub 24 členů (v roce 1943 již 79 členů)
- Obchodní akademie byla z Jihlavy na jeden rok přemístěna do budovy dívčí školy v Polné
 - filmem *To byl český muzikant* zahájil činnost polenský biograf Bio Sokol v opraveném křídle zámku

- 1950 (50 let) - podle projektu polenského rodáka Ing. arch. Emila Matouška (od r. 1951 žil v Rhodesii – Zimbabwe v Africe) byla za nádražím do-
stavěna nová textilní továrna, nyní Pleas
- po zrušení pivovaru zahájila činnost polenská sodovkárna s 12
zaměstnanci
- 1960 (40 let) - 1. června byl ustaven Státní statek Polná, který v té době obhos-
podařoval 3014 ha zemědělské půdy, choval 1318 ks skotu a 1929
prasat, výnos brambor byl 91.3q na hektar
- dřevařské závody Na Podhoře (truhlárna) zrušily výrobu pilařskou
a bednárenskou a započaly výrobu dveří a zárubní (přípravy pro
výrobu proběhly již v r. 1959); zaměstnání zde našlo 95 občanů
- vznikl Okresní průmyslový podnik – provozovna Polná (5 provozov-
en se 46 zaměstnanci – truhláři, čalouníci, sklenáři, strojníci,
klempíři)
- školy v Polné získaly pozemek (tzv. "školní zahradu") nad Žabo-
krty
- 9. prosince zemřel hudební skladatel a sbormistr, profesor Bohu-
mil Čeněk, rodák z Polné
- 1970 (30 let) - při sčítání obyvatelstva měla Polná jen 3939 obyvatel
- na Varhánkově ulici byla otevřena nová mateřská škola pro 120
děti a jesle pro 45 dětí
- 1980 (20 let) - za 10 let stoupl počet obyvatel o více jak 1000 a v Polné ten rok
nasčítali 5025 obyvatel (příčinou byla výstavba panelových domů
na sídlišti v Palackého ulici)
- 1990 (10 let) - po dokončení rekonstrukce části hradu, kde vznikl velký společen-
ský sál bylo založeno Městské kulturní středisko, které zahájilo čin-
nost 1. ledna
- 21. ledna zahájil svoji činnost Klub za historickou Polnou a krátce
nato se stal členem Nezávislé památkové unie ČR; Klub má nyní
78 členů a je statutární organizací Ministerstva vnitra; již 5. rok vy-
dává čtvrtletní sborník POLENSKO
- vznikla Křesťansko-demokratická strana, Strana zelených, svou
činnost obnovil Junák, v listopadu 1989 vzniklé Občanské fórum se
zasadilo o širokou škálu politických a společenských změn v Polné
(kooptace nových členů do městské samosprávy, podpora vzniku
řady nových spolků a politických stran, zlepšení informovanosti ob-
čanů, atd.)
- 21. září byl v jihlavském krematoriu zpopelněn Jan Petr, starosta
Polné (funkci vykonával pouhých 7 měsíců)
- byla dokončena přístavba dívčí školy; zahájena rekonstrukce zá-
padního křídla zámku, muzeum přemístěno do věže

Z archivu Klubu za historickou Polnou vybral
Jan Prchal

JANOVICE

Jméno povinného	Číslo domu	Způsob držebnosti	Dnů roboty			Zruš. závady gruntovní				Jistina výkup.	
			placené potažní	ruční	neplac. ruční	slepice ks	vejce ks	úrok zl kr.	zl.	kr.	
Vavřín Došek	1	celolán	156	13	-	5	14	-	10	183	15
Matěj Jaroš	2	chalupník	-	78	-	-	-	-	37 2/4	48	-
Václav Jíra	3	domkář	-	13	13	-	-	-	11 1/4	8	30
Vojtěch Pleva	4	chalupník	-	65	13	-	-	-	21 2/4	38	55
Jan Brabec	5	domkář	-	13	13	-	-	-	12	8	35
František Němec	6	domkář	-	13	13	-	-	-	2 3/4	7	35
Josef Marek	7	domkář	-	-	13	-	-	-	-	-	-
Václav Augustýn	8	chalupník	-	78	26	-	-	-	25 1/4	46	40
Josef Podhrázký	9	domkář	-	13	13	-	-	-	6 2/4	8	-
František Musil	10	chalupník	-	65	13	-	-	-	21 2/4	39	-
Jan Cink	11	domkář	-	-	13	-	-	-	7 3/4	-	50
František Landa	12	domkář	-	13	13	-	-	-	2 3/4	7	35
Ant. Landsman	13	domkář	-	-	13	-	-	-	-	-	-
Antonín Coufal	14	kovář, dom.	-	-	13	-	-	-	2 2/4	-	20
František Hájek	15	domkář	-	13	-	-	-	-	6 3/4	8	-
František Flesar	16	chalupník	-	65	13	-	-	-	14 2/4	38	10
František Kučera	17	celolán	156	-	-	6	14	-	10 3/4	177	-
Karel Chmel	18	půllán	78	-	-	1,5	7	-	56	92	35
Jakub Smejkal	19	půllán	78	-	-	1,5	7	-	26	89	15
Martin Kučera	20	chalupník	-	78	-	-	-	-	37 1/4	48	-
Tomáš Folta	21	půllán	78	6,5	-	1,5	7	-	16 1/4	91	50
Tomáš Jeřábek	22	domkář	-	-	13	-	-	-	-	-	-
František Chmel	23	půllán	78	6,5	-	1,5	7	-	16 1/4	91	50
Ondřej Cink	24	celolán	156	13	-	6	14	-	32 2/4	186	45

JANOVICE

(2)

Jméno povinného	Číslo domu	Způsob držebnosti	Dnů roboty		neplac. ruční	Zruš. závady gruntovní				Jistina výkup.	
			placeně potažní	ruční		slepice ks	vejce ks	úrok zl	kr.	zl.	kr.
Melichar Chvátal	25	celolán	156	13	-	3	14	-	41 1/4	184	40
Matěj Dohnal	26	celolán	156	13	-	3	14	-	36	184	5
Martin Cink	27	celolán	156	13	-	2	14	-	48	184	25
Matěj Chaloupka	28	domkář	-	13	13	-	-	-	6 3/4	8	-
Jan Musil	29	rychta, celo.	-	-	-	-	-	-	-	2	25
Petr Peřina	30	celolán	156	13	-	3	14	-	11 3/4	181	20
Josef Došek	31	celolán	156	13	-	6	14	-	48 3/4	188	30
Matěj Cink	32	chalupník	-	78	-	-	-	-	38	48	5
Jan Zikmund	33	celolán	104	9	13	6	10	-	17 1/4	126	10
František Coufal	34	celolán	156	13	-	6	14	-	10	184	15
Martin Sobotka	35	chalupník	-	52	26	-	-	-	12	30	35
František Böhm	37	domkář	-	-	13	-	-	-	-	-	-
Petr Zigmund	38	domkář	-	-	13	-	-	-	-	-	-
Jan Kučera	39	domkář	-	13	-	-	-	-	-	7	15
Jan Chmel	40	domkář	-	-	13	-	-	-	-	-	-
Kateřina Cinková	41	domkář	-	-	13	-	-	-	-	-	-
Tomáš Zigmund	42	1/3 lánu	52	4	-	3	4	-	-	61	45
Matouš Coufal	45	domkář	-	-	13	-	-	-	-	-	-
Celkem			1872	793	312	55	168	10	46 3/4	2612	10

Potažní robota byla vykonávána s volským dvouspřežím

SKRÝŠOV

Jméno povinného	Číslo domu	Způsob držebnosti	Dnů roboty		Zruš. závady gruntovní				Jistina výkup.		
			placené potažní	ruční	neplac. ruční	slepice ks	vejce ks	úrok zl kr.	zl.	kr.	
Petr Krátký	2	chalupník	-	78	-	-	-	-	25 2/4	15	40
Kašpar Landa	3	domkář	-	26	-	-	-	-	38 2/4	11	15
Melichar Zikmund	5	domkář	-	26	-	-	-	-	32 2/4	9	15
Václav Smejkal	6	chalupník	-	78	-	-	-	-	25 2/4	14	5
Matěj Pospichal	8	celolán	156	13	-	4	14	-	14 3/4	66	40
František Landa	9	celolán	156	13	-	4	14	-	22 1/4	68	20
Vavřín Pleva	10	rychta, celo.	-	-	-	-	-	-	18 3/4	4	30
Matěj Folta	12	celolán	156	13	-	2,5	14	-	16 2/4	62	10
František Landa	14	celolán	156	13	-	2,5	14	-	20 2/4	60	55
Jan Pleva	15	chalupník	-	78	-	-	-	-	36 2/4	17	25
Matouš Vávra	16	chalupník	-	26	-	-	-	-	19 1/4	9	5
Matěj Došek	17	chalupník	-	26	-	-	-	-	25 2/4	16	15
Celkem			624	390	-	13	56	4	56	355	35

Potažní robota byla vykonávána s volským dvouspřežím

Náměstí před vysázením Královského stromořadí